

Internationale Spetator

DDR
Vervolg van 12/1984.

In vergelijking met de voorgaande veranderingen waren die in de DDR minder opzienbarend.²⁵ Opvallend is vooral de voorzichtigheid waarmee veranderingen plaatsvinden. Zo werden in de DDR niet, zoals in Bulgarije, in snel tempo coöperaties samengevoegd, maar werden ze eerst slechts gereorganiseerd. De 'Afdelingen akkerbouw' van verschillende coöperaties werden gestimuleerd meer samen te werken en vervolgens gezamenlijk nieuwe machines te kopen, zodat ze uiteindelijk in nieuwe akkerbouwbedrijven opgingen. Eerst toen op deze wijze voor een enigszins regelmatige aanvoer van veevoer gezorgd was, dienden ook de 'afdelingen veeteelt' te fuseren. In 1979 bestonden er zo afzonderlijke akkerbouw- en veeteeltbedrijven, terwijl gespecialiseerde 'agrochemische centra' voor kunstmest en bestrijdingsmiddelen zorgden. Sindsdien wordt wederom voorzichtig geëxperimenteerd met nog grotere organisatievormen, waarin veevoer, chemische middelen, veeteelt en afzet in één hand zouden zijn verenigd. In elke provincie draait één reusachtige 'Agrarisch Industriële Vereniging' (te vergelijken met de Bulgaarse AIC) op proef en het is zeker niet uitgesloten dat de Oostduitsers de Bulgaarse weg zullen volgen. Binnen zo'n reusachtige eenheid behouden plaatselijke coöperaties echter een grotere mate van zelfstandigheid.

Toch is de DDR-landbouw van de jaren '70 vooral een verhaal van teleurgestelde verwachtingen.²⁶ In het begin stonden grootse irrigatie- en drainageplannen op stapel, die wegens de toenemende olieschaarste grotendeels in de la zijn blijven liggen. Later werden de particuliere grondjes gestimuleerd, maar bleek de animo om daar binnen het bestaande wettelijke raamwerk veel tijd in te steken niet groot. Wel is de DDR er beter dan de Hongaren in geslaagd om de laagste inkomensverschillen tussen boeren onderling te verminderen. Een ingenieus belastingstelsel²⁷ met een Ricardiaanse 'rent'-belasting op basis van de vruchtbaarheid van de grond speelt daarin een belangrijke rol.

Efficiency

De produktieresultaten zijn de afgelopen twintig jaar in elk der drie landen sterk toegenomen. Nu is dat niet zo'n kunst, aangezien zeer veel in de landbouw is geïnvesteerd, aanvankelijk het meest in Bulgarije. In 1960 ging zo'n 30% van de Bulgaarse investeringen naar de landbouw, terwijl de Bulgaarse investeringen tot 1965 ook het snelst stegen. Na 1965 wordt de koppositie overgenomen door Hongarije. In de tweede helft van de jaren '70 vlakken de grote stijgingspercentages van de investeringen in de drie landen wat af.

Aan de andere kant was ook de uittocht van arbeidskrachten uit de landbouw aanvankelijk in Bulgarije het grootst, terwijl ook hier van een latere afvlakking van de verschillen sprake is. Op basis van eerder gemaakte schattingen is sprake van een langzaam afnemende arbeidsintensiteit, die per periode voor de DDR wat lager is dan voor de andere twee landen.²⁸ De verandering in landbouwefficiëntie kan vervolgens geschat worden, rekening houdend met de ontwikkeling van produktie, aantal arbeidskrachten en kapitaalgoederen. De schatting van de efficiëntie staat vermeld in tabel 3.

Let wel, het gaat hierbij alleen om relatieve veranderingen. Zeer zeker zal de landbouw in 1960 in de DDR efficiënter geweest zijn dan in de twee andere landen. Tot 1965 is de relatieve ontwikkeling het gunstigst in Hongarije, dat in de tweede helft van de jaren '60 door de Bulgaren wordt ingehaald. De invoering van de AIC vergroot de efficiëntie wederom, maar de pragmatische maatregelen van de Hongaren hebben een nog gunstiger resultaat.

De tweede helft van de jaren '70 is minder succesvol en wordt gekenmerkt door stagnatie of achteruitgang ten opzichte van de voorgaande vijf jaar. Opzienbarend is toch wel dat de DDR in twintig jaar de organisatie van haar landbouw niet wezenlijk heeft kunnen verbeteren. De produktiegroei was uitsluitend aan de extra kapitaalgoederen te danken.

Buitenlandse handel

Rest de vraag welke waarde de drie landen aan hun landbouw hechten. De 'traditionele' visie is dat de

Oosteuropese landen een industrieel apparaat opgebouwd hebben ten koste van de binnenlandse boeren: men laat de boeren te veel betalen voor hun materialen en geeft te weinig voor de landbouwprodukten. Het zodoende opgebouwde industriële apparaat levert een bijdrage aan de uitvoer die nodig is voor noodzakelijke invoer (bijvoorbeeld van grondstoffen, geavanceerde machines en voedingsmiddelen). In 1980 betoogde Ofer dat dit model niet opging voor het Bulgarije van de jaren '50 en '60.²⁹ De Bulgaren exporteerden meer landbouwprodukten dan op grond van hun ontwikkelingsniveau verwacht kon worden en hadden tevens een groter exportoverschot. Het beeld van Hongarije was onduidelijk, en de DDR importeerde relatief veel. Ik heb, voorbijgaand aan de kritiek die op Ofer's aanpak werd gemaakt muleerd³⁰, een dergelijke modelberekening gemaakt voor 1960 - 1980. De kern van het model is dat de aandelen van de verschillende sectoren in de buitenlandse handel (landbouw, machines e.d.) gerelateerd worden aan het nationaal inkomen, het inkomen in het kwadraat en de bevolkingsomvang.

Bedacht moet worden dat klimatologische omstandigheden en bodemvruchtbaarheid in de landen verschillen, maar dat dit nauwelijks van invloed kan zijn op een verschuiving van specialisatie in de tijd. Schattingen geven aan dat de natuurlijke omstandigheden in Hongarije en Bulgarije het gunstigst zijn.³¹ Ook een verschil in technische ontwikkeling lijkt van weinig belang: indien er nieuwe machines komen, zullen deze in de drie landen van dezelfde kwaliteit zijn (of niet, maar dan zijn ze ook duurder, bijvoorbeeld bij import uit het Westen).³²

Uit tabel 4 valt nu het volgende te concluderen: Bulgarije heeft, zoals verwacht, in de jaren '60 en '70 relatief veel export, het voert daarnaast weinig in en bereikt zo aanvankelijk een groot exportoverschot. In de jaren '70 is Bulgarije zich minder op de landbouw gaan concentreren. De DDR concentreert zich gedurende het hele tijdvak opvallend veel op landbouw. Ze heeft een omvangrijke export, die slechts langzaam wat terugloopt, terwijl wel in de tweede helft van de jaren '70 meer geïmporteerd moet worden. Hongarije exporteert in de jaren '60 buitengewoon weinig. Aan het eind van de onderzochte perio-

de is het een meer succesvolle exporteur, terwijl vooral de positieve ontwikkeling van het handelssaldo opzienbarend is. De patronen van Bulgarije en Hongarije lijken zich daar te 'kruisen'. Al met al wijken de drie landen vrij veel van het standaardpatroon af (in tegenstelling tot Polen en Roemenië), maar bevinden ze zich in de jaren '70 dicht bij dit patroon dan in de jaren '60 en verschuiven hun onderlinge posities.

Voor de toekomst is te verwachten dat de landbouwimport van de DDR iets, maar vooralsnog niet veel, zal dalen. Bulgarije exporteert zeer bewust steeds meer machines, zodat het belang van de agrarische export verder zal kunnen afnemen. Hongarije daarentegen geeft aan de export van landbouwproducten steeds grotere prioriteit.

Tabel 3 Relatieve efficiency-ontwikkeling (waarbij 1960 = 1)

	1961-'65	1961-'70	1961-'75	1961-'80
Bulgarije	1,20	1,51	1,78	1,79
Hongarije	1,31	1,44	1,75	1,77
DDR	0,98	1,05	1,12	1,05

Berekend naar Comecon Data 1981; Statistische Taschenbuch Ungarns 1981; Statistisches Jahrbuch DDR 1981.

Tabel 4 Afwijkingen van het percentage aandeel van landbouwproducten in export, import en handelsaldo van Bulgarije, Hongarije en de DDR vergeleken met een standaardpatroon van de zes kleine Oosteuropese landen, 1960-1980

	export			import			handelsaldo		
	1960-65	1966-70	1971-75	1976-80	1960-65	1966-70	1970	1975	1980
Bulgarije	8,64	5,44	3,96	1,22	-3,13	-3,38			
DDR	3,50	2,76	2,78	2,22	0,62	0,22			
Hongarije	-8,71	-6,93	-1,98	0,06	4,81	4,88			
		import							
	1971-'75	1976-'80	1960	1965	1970	1975	1980		
Bulgarije	-1,78	-1,32	14,73	7,91	8,09	1,30	-4,49		
DDR	-1,03	1,17	3,69	5,83	-1,86	-1,53	-4,87		
Hongarije	2,53	2,85	-16,87	-11,65	-9,37	2,37	5,00		

Opm. Een positief cijfer betekent 'meer dan standaard', een negatief 'minder'. Berekend naar Comecon Data.

Bacchus allganzheim im Elbtal.

DDR-Weine 23.1.83 Abgestaubt

In die schier unermüdlichen Anstrengungen der DDR, mit der Bundesrepublik auf allen wirtschaftlichen Gebieten gleichzuziehen, haben sich jetzt die Winzer eingeschaltet. Auch wenn es hierzulande auf Unglauben stoßen sollte. In Deutschland wächst trinkbarer Wein nicht nur an Mosel, Saar und Rhein, sondern auch an den Ufern von Elbe, Saale und Unstrut.

An den steilen Hängen im Elbtal bei Meißen, so meldete unlängst die Ostberliner Nachrichtenagentur ADN, seien Freizeit-Winzer daran gegangen, ehemalige Rebanlagen vom Unkraut zu befreien und den Boden wieder fruchtbar zu machen. Im Frühjahr sollen dann Weinstöcke gesetzt werden. Spötter, die in Unkenntnis meinen, dort könnten höchstens die Sorten „Moritzburger Schüttelfrost“ oder „Dresdener Nierentritt, Nordhang“ gedeihen, irren sich. Die bereits an der Elbe und an der Unstrut gewonnenen Weine munden nämlich vorzüglich.

Sie haben nur einen Nachteil: In der DDR selbst suchen die Freunde des Bacchus vergeblich nach dort geernteten Lagen. Ob sie alle exportiert oder von den Spitzen der Partei getrunken werden, bleibt unerforscht. Für letzte Annahme mag die Erkenntnis von Wilhelm Busch sprechen, der da - analog - meinte „Wer Sorgen hat, hat auch Likör“ (hier: Wein).

hl

Europa - commissie,

KNIPSEL - DIENST

F

Inhouds opgave: januari 1983 (vervolg)

Joego-Slavië

Moeder Theresa

G2W , 15,12

Neu-Priester (weinig)

Anti - Semitisme,

Eucharistie.

Polen

Veel theologie-studenten,

G2W

"Akzeptieren" - bisschop Glomp.

Priesters veroordeeld.

Church and State,

preek van bisschop Tokarczuk

Ch.SS, Inf.Bull.

Kerk-crisis

N.Zürch.Zeit.

Walesa

The Guardian

Die Städtische Familie (Wandlungen)

Doc. sur l'Europe Centi

Democratische Oppositie ("tanden")

Kremlin

Sanctie's

Roemenie

Mehrer Bibeln (zie ook "Algemeen" p. 1.)

G2W,

Beperking theolog. studenten

Ev.Inf

Emigratie

N.Zürch.Zeit.

Usland

Het vervaardigen en verspreiden van religieuze lectuur
(verschillende berichten hierover). G2W

Veroordelingen (ook V.Repin) , Dubbelzinnige "geloofsvrijheid"
(binnen- en buiten-land)

Freiheitsdenkmal in Letland , Protest v.h. Vaticaan

Orthodoxie - Pfingstler , USSR - Lutheraner

Georgian Orthodox , kerkelijke Sozial-arbeit (vroeger)

Moslim-vraagstuk , steun aan derde wereld - minder?

Protectie - Corruptie , Gezondheidszorg,
- ervaringen van (geemigreerde) arts

Tsjecho - Slovaakije

Religions-unterricht

, Charta '77 und KSZE-Madrid,
(over Charta 77 , ook p.6- 12)

KEK , CFK , KSZE.

, Personalia

Brieven van M. Rejchrt

, "Pacem in terris".

Reis-indrukken (Licht im Osten)

, Bijbel-verspreiding

Informatie over Charta '77

.

E u r o p a - c o m m i s s i e

KNIPSEL - DIENST.

Inhouds opgave : januari 1983

Algemeen.

Bijbels in Oost-Europa, (Polen , DDR , Roemenie, Rusland) Ev.Inf 16.1
Friedensmarsch G2W 15.12
Poolse crisis (Hong. Ts.Slovakije) Rusl.Bull.
The Sofia Connection Wereldwijzer 23.

Bulgarje.

"Geref." Zevende Dags Adventisten, KNS. 16.12
(Pacifisme , USA - steun?)

D.D.R.

Pfarr-haus - Frei-raum Ev.Inf. 1
Staat en Kerk , (ook p. 2 , 19) -

Norwegen - D.D.R. - 6.1

"Privat" i/h Socialisme D.A.S.B19.1

Kirchentage und Feste - agenda, (ook p. 3)

Marxisme en mensenrechten.

Bé Ruys - Marx - Lenin Persb.herv.kerk

.... ohne Taufe ? KIS 5,82

Vorbereitung einer Taufe, Tauffeier in Groszstadt,
Zugehörigkeitsbedürfnis , Missionar.Offenheit
Tauf-praxis.

Staat - Kerk - Luther 23.12

Kein religiöse Propaganda in Trauer-anzeigen ("Bibel") D.A.Sbl 9.1

"Luther" nicht ohne Kirche - 1. 11

Von "Paten" zum "Partner" - 12.12

(o.m. "Geschenken" , Schmuggeln,
Ausreise für Bischöfe , Zögern und Abtasten)

"Volkskirche" ?
(R.Henkys, "Die evangel.Kirche i/d D.D.R."
(veel informatie over -)

Verdrossenheit über Lutherfest

Armee - Vrede - Friedensdekade, Ev.Inf
G2W
Le Figaro, 30.12

Hongarje

"Kinderen tekenen nu bijbelse plaatjes"
en andere : "nieuwe publicatie's" UKP

Katholische Basisgruppen G2W

Paus over "zielzorg" in H.

(The opinions expressed in the COMMENTARY and ANALYSIS Sections of KNS do not necessarily reflect the position of Keston College.)

! = Allgemein / 1a

/

THE TIGHTENING OF THE CURTAIN

Many people still think that "Iron Curtain" is merely a figure of speech cleverly introduced by the late Sir Winston Churchill in 1946 when he talked to American students in Fulton, Missouri. It is, alas, not so. The Iron Curtain exists physically, it is now longer than the Great Wall of China and, like the Great Wall in its time, it protects and preserves a cruel tyranny. If you are not convinced - please read a new Law on the State Frontier of the USSR adopted on 24 November 1982 by the Supreme Soviet of the USSR.

For many years, and especially since the Second World War, most countries tended to be more open, more accessible to foreigners. Economic and cultural co-operation, international trade, the thriving tourist industry - all point in the same direction. More and more nations, not only in Europe, entered into mutual consular agreements enabling their citizens to travel without entry visas. As for the exit visas, these were simply unheard of. Exit visas were not required even in Spain during the regime of General Franco, in Salazar's Portugal or in Greece when it was ruled by the colonels. They are not required now for leaving such reviled countries as Chile or South Africa. (One does, of course, need a passport - Ed.)

No real progress in the same direction can be detected in the communist world: indeed, there are many indications in the opposite direction. In August 1961, the notorious Berlin Wall was erected. Since then, it gradually acquired a formidable array of automatic shooting devices (aimed only inwards, at those attempting to scale the wall from inside), electronic sensors, minefields etc. The frontier of the Soviet Union also bristles with modern equipment, and its layout is unique in the world. Thus, for example, the whole great landmass of the USSR is surrounded by three rows of barbed wire. Between the innermost and the two other rows runs a six-foot wide "footprint control strip" of soft, ploughed-up soil, regularly tended by sophisticated machinery. The frontier troops, directly subordinated to the KGB, constitute an almost million-strong elite army. Almost half of the Soviet frontier length is located on the territory of non-Russian Soviet republics (Byelorussia, Ukraine, Georgia, Armenia, Azerbaijan, Turkmenia, Uzbekistan, Tajikistan, Kirgizia and Kazakhstan). But local peoples do not serve as frontier troops in their own republics, and the KGB sees to it that every frontier outpost is manned predominantly by the Russians.

The new law stipulates that along the whole frontier a special "frontier zone" (of unspecified width) is maintained. Inside that zone there is, in addition, a "frontier landstrip". Clause 24 of the law reads: "The entry into the frontier zone is forbidden to those who do not live within it permanently or who have no special permission issued by the Ministry of the Interior." As for the "frontier strip", one must get permission from the frontier troops to enter it - even if one is a frontier zone resident.

To leave the Soviet Union is impossible without a special Foreign Passport plus an exit visa. To obtain these is extremely difficult. Individual foreign travel is enjoyed only by the Party or KGB functionaries and some privileged writers, actors, musicians, churchmen etc. The groups of "organised" tourists are carefully selected by the KGB and closely observed, while abroad, by its representatives.

It is curious, however, that the drafters of the new frontier law clearly understood how shamefully the notion of an exit visa would sound in the modern world. Hence, the careful wording of Clause 12: "The frontier troops allow the crossing of the state frontier to those in possession of valid documents certifying their right to enter or leave the USSR." Sounds innocent enough: to go abroad from Britain or France you also have to be in possession of a "valid document certifying your right to leave" - your passport, haven't you?

Introducing the new law to the Supreme Soviet session (which passed it unanimously, as it did with every law or decree since it was first convened in 1937), the KGB chairman Mr Fedorchuk painted a horror picture of incessant attempts by the "class enemy" to penetrate the Soviet Union and to undermine its economy, ideology and so on. He was most concerned, however, about the possible illegal import of "portable printing equipment and subversive printed matter" into the Soviet Union. Xerox machines are strictly forbidden in the USSR; all copying devices in official use are closely guarded and locked up at the end of office hours. The scene of coin-operated Xeroxes and printing shops at every street corner in the West is a nightmare for the Soviet leaders: they fear that the uncontrolled flow of samizdat and religious literature would sweep them out of power.

It should be noted that the Soviet frontier has been always very strictly guarded. In Stalin's time this was a matter of pride, and "our valiant frontier guards" were as much glorified in propaganda as "our fearless chekists" (secret policemen). In the mid-30s a feature film was even made entitled The Locked Frontier. The present law, however strict and draconian, contains very few real innovations compared with the "Set of Rules on the Defence of the State Frontier" adopted - without much publicity - on 5 August 1960. But the introduction of the new law by the KGB chairman himself and the prominent publication of the full text in Pravda and Izvestia - this was clearly meant to impress. The law was presented as a threatening signal to the population. With the advent of the former KGB chief, Yuri Andropov, as a new leader the citizens have been warned that the regime intends to be harsh and the isolation of the USSR from the rest of the world will continue to be tight.

Those outside of the USSR who hope for "liberalisation" in the Soviet Union under the new leader - also please note that the impenetrable Iron Curtain remains Mr Andropov's first necessity.

An observer

nicht im besten. Januar/Februar 1983

Wir gaben in Auftrag

1 bulgarischer Sprache:
»Das Leben Jesu« 10 000 Exemplare à 2,- DM
Aus der Reihe »Die Bibel im Bild« für Kinder

In russischer Sprache:
Hitzbleck: »Von der Logik des Gottesglaubens«
10 000 Exemplare à 1,20 DM
Graham: »Friede mit Gott« 10 000 Exemplare à 1,50 DM

Herzlichen Dank für alle Mithilfe.

Zur Erleichterung Ihrer Überweisung ist ein Vordruck eingehftet

Neuerscheinungen biblischer Schriften

Januar/Februar 1983
 Für die 2 Millionen Kirgisen in der Sowjetunion liegt nun die erste Bibelübersetzung in ihrer Sprache vor. Davon sind das Matthäus- und Johannes-Evangelium in je 5000 Exemplaren gedruckt.

Ebenfalls wurde in kyrillischer Schrift eine moderne Übersetzung des Johannes-Evangeliums in turkmenischer Sprache in 5000 Exemplaren herausgegeben.

Für die 6 Millionen Uighuren, die in Ost-Turkestan an der chinesischen Grenze wohnen, wurde das Markus-Evangelium in der heutigen Uighur-Sprache gedruckt. Auflagenhöhe: 2000 Exemplare.

In georgischer Sprache ist ein Kinderbuch in 10000 Exemplaren erschienen. Es gibt 4 Millionen Georgier in der Sowjetunion, die ihre eigene Schrift und Sprache haben.

G2W

Enkele aspecten van de agrarische ontwikkeling in Bulgarije, Hongarije en de DDR, 1960 - 1980

Internationale Phytotaxa

Nummer 1983

PIETER BOOT

Schrijver is wetenschappelijk medewerker verbonden aan de Katholieke Hogeschool Tilburg en aan de Universiteit van Amsterdam; hij is medewerker van de Werkgroep Oost Europa Projecten te Utrecht.

Bron: Economic Commission of Europe, United Nations, *Economic Survey 1981*, New York 1982, blz. 174.

Tabel 2 Gemiddelde jaarlijkse procentuele toename van de landbouwproductie (volgens Oosteuropese definitie) 1971 - 1985

	1971-75 gerealiseerd	1976-80 plan	1976-80 gerealiseerd	1981-85 plan
Bulgarije	2,3	3,7	2,1	3,4
Hongarije	3,5	3,2-3,4	2,9	2,3-2,8
DDR	2,1	2,6	1,1	1,1

De resultaten van de landbouw in Oost-Europa zijn buitengewoon verschillend, zowel per land als in de loop der jaren. De Hongaarse landbouwproductie steeg in de jaren '60 na die van Nederland het snelst ter wereld, maar Polen kamp met grote voedseltekorten, Roemenië moest enige mate van rantsoenering instellen en de DDR kan de snel stijgende invoer van graan nauwelijks nog betalen.¹

De resultaten in Bulgarije, Hongarije en de DDR steken in vergelijking met de buurlanden vrij gunstig af. Gezien hun ontwikkelingsniveau en geografische ligging zijn deze landen representatief voor de 'kleinere' Oosteuropese landen.² Van de genoemde drie

landbouw in het nationaal produkt in Bulgarije het grootst, hoewel er in Roemenië nog relatief meer mensen in werken. Opvallend is echter dat er de laatste jaren in Hongarije relatief meer in wordt geïnvesteerd.

De grond wordt vooral coöperatief of, in mindere mate, in staatsboerderijen bewerkt. In de DDR is het aandeel van de staatsbedrijven het geringst. In Hongarije wordt daarnaast zo'n 15 procent van de grond bewerkt door individuele boeren, in de DDR zo'n 9 procent. In Bulgarije is er nog sprake van industriearbeiders met een lapje grond als nevenverdiensz; ze bewerken 8,5 procent van het landbouwareaal.

Tabel 1 Procentueel aandeel landbouw 1979-1980

	beroepsbevolking	investeringen	nationaal produkt (Oosteuropese definitie)
Bulgarije	24,8	13,0	19,5
Hongarije	22,0	13,6	15,1
DDR	10,7	10,0	9,5

Bron: *Comrec Data 1981*, Vienna Institute of Comparative Studies, London - Basingstoke, 1982.

landen zal ontwikkeling van en beleid in de landbouwsector geschetst worden. Vervolgens wordt onderzocht in welke mate er van een specialisatie op landbouw sprake is geweest en in welke mate de landbouw meer of minder efficiënt geworden is.

Landbouwonwikkeling

De landbouw is bij de Bulgaren het belangrijkste. In 1960 was dit nog een overwegend agrarische staat, maar ook in 1980 drukte de landbouw er een zwaar stempel op de economische structuur.

Van alle Oosteuropese landen is het aandeel van de

De arbeidsproductiviteit is verreweg het hoogst in de DDR, terwijl die van Bulgarije en Hongarije elkaar niet veel ontlopen. In de DDR is per boer ook het meest geïnvesteerd. Het beeld van de produktie per hectare is wat anders: de grote voorsprong die de DDR in de jaren '60 had is volledig ingelopen. In de akkerbouw is de produktiviteit per hectare in de drie landen nu ongeveer gelijk. In de veeteelt is de DDR nog iets produktiever. De melkprodukt per koe is er bijvoorbeeld nog wat hoger dan in de twee andere landen, maar er is nog veel verschil in de andere landbouwproductie in Hongarije het snelst toegenomen.

In de DDR neemt de produktie nog maar weinig toe. Het laatste vijfjarenplan werd er op geen stukken na gehaald. Bulgarije tracht daarentegen de groei in het lopende vijfjarenplan weer wat te stimuleren.

De afgelopen tien jaar gaf men prioriteit aan de veeteelt.³ Er moest vlees op tafel komen, en de export van vee en vlees zou een bron van harde divisiezen moeten worden. De eenzijdige nadruk op veeteelt zorgde vooral in Bulgarije en de DDR voor een toenemend tekort aan veevoer, zodat de import van voedergranen sterk opliep. In 1976-1980 werd in de DDR zo'n 56% van het gebruikte voedergraan geïmporteerd, in Bulgarije was dit 7,7%.⁴ De DDR is al 20% van haar uitgaven in convertibele valuta aan landbouwproducten kwijt.⁵ Als enig in Oost-Europa hebben de Hongaren wel steeds goed op een toename van de veevoerproduktie gelet, en ze waren in 1976-1980 nog steeds een kleine netto-exporteur van voedergranen.

In de eerste helft van de jaren '80 staat in de drie landen de produktie van veevoer bovenaan de prioriteitenlijst, terwijl ook getracht zal worden de toevoer van veevoerders efficiënter te doen geschieden. Aan de gestage toename van veeteelt ten koste van de akkerbouw zal voortlopig een einde dienen te komen, dit echter bij verschillend niveau. In 1980 was zo'n 62% van de landbouwproduktie in de DDR afkomstig uit de veeteelt, in Bulgarije en Hongarije was het 47 à 48%.⁶

Landbouwpolitiek

Eind 1961 is de collectivisatie van de landbouw in de drie landen afgesloten, in Bulgarije was dit zelfs in 1957/58 al het geval. Een gestage produktiegroei en gunstige maatschappelijke omstandigheden zouden - zo v. marxistisch ideaal - binnen handbereik

3
12

liggen.⁷ De landbouwpolitiek na de collectivisatie kan in grofweg vier perioden ingedeeld worden: 1960 - '63/'66 consolidatie; 1963/'66 - '69 hervormingen; 1969 - '78/'80 industrialisatie; 1978/'80 - heden consolidatie.⁸

De collectivisatie bracht de boeren in eerste instantie weinig vooruitgang. De beloning was aanzienlijk minder dan van industriearbeiders, de verkoopprijzen waren laag en de kosten hoog, de boerderij was verstrikt in een netwerk van verplichtingen. De produktie nam nauwelijks toe, terwijl de vraag snel steeg (anders dan in het Westen is er in Oost-Europa een hoge inkomenselasticiteit van de vraag naar voedingsmiddelen, dat wil zeggen de vraag stijgt relatief meer dan het inkomen). Ook de landbouw zou echter profiteren van het tijdperk van hervormingen halverwege de jaren '60.

In de industrie waren de hervormingen gericht op een grotere zeggenschap van het bedrijfsmanagement, een wat sterkere oriëntatie op markresultaten en op het tot stand komen van prijzen in overeenstemming met kosten. In de landbouw werd in het algemeen zeer omzichtig inzake deze hervormingen te werk gegaan, vooral omdat veel minder duidelijk was hoe boeren op veranderingen zouden reageren (de collectivisatie was net achter de rug, er waren nog steeds particuliere boeren, en de bijverdiensten van collectieve boeren op eigen grondjes zorgden soms

(3) In de DDR en Hongarije was ook in het plan voor 1976-'80 al een meer gelijkmatige verhouding van veeteelt en akkerbouw voorzien. In Hongarije was daar inderdaad sprake van, in de DDR - mede vanwege enkele misoogstengezins.

(4) *Economic Survey 1981*, blz. 206.

(5) *Business Eastern Europe*, 16 juli 1982.

(6) *Economic Survey 1981*, blz. 175.

(7) Zie voor een algemeen overzicht: I. Concarevic e.a., 'Farming', in: H.-H. Höhmann, M. C. Kaser en K. C. Thalheim, *The new economic systems of Eastern Europe*, Köln, 1975 en K. E. Wädekin, *Sozialistische Agrarpolitik in Osteuropa*, Tl. 2, Berlin West, 1978.

(8) De belangrijkste maatregelen omtrent soepeler plantiken en dergelijke vonden in de DDR in juni 1963, in Bulgarije in januari 1964 en in Hongarije in november 1965 plaats. De golf van prijsverhogingen voor landbouwprodukten vond ook in deze jaren plaats. De wettelijke lonen begonnen eerst na 1967 (Hongarije) of zelfs 1970 (DDR, Bulgarije) te stijgen. Vgl. Wädekin, blz. 180, 210 en 228.

wel voor 40% van de produktie van sommige gewassen of vee). Toch kwamen er wijzigingen tot stand, waarvan de belangrijkste zijn:

- een verhoging van lonen op staatsboerderijen;
- introductie van van een eenheidssysteem van prijzen en verhoging van de landbouwprijzen, in het bijzonder voor granen en in de veeteelt;
- meer investeringssubsidies en ruimere kredietmogelijkheden;
- vermindering van het aantal produktieopdrachten.

Er was dus niet zozeer van 'systeemveranderingen' sprake, als wel van een andere landbouwpolitiek.¹⁰ Sommige maatregelen werkten elkaar tegen. De lonen stegen zozeer dat de collectieve boerderijen, ondanks hogere prijzen, met verlies bleven werken, zodat ze evenmin als voorheen konden investeren. In Hongarije was daarom een grootschalige schuldsanering noodzakelijk. De plantaken werden minder gedetailleerd, maar daar stond een versterking van de contracten met de verwerkende voedingsmiddelenindustrie tegenover.

Toch was een belangrijk resultaat van deze 'hervormingen' dat de status van landbouw en boer erop vooruitging. Men zou zelfs kunnen zeggen dat er nu pas van een echte landbouwplanning sprake was: voor het eerst in de geschiedenis van het staatsocialisme werd een gunstige ontwikkeling in de landbouw (waarvoor op efficiënte wijze middelen ter beschikking gesteld moesten worden) als doel op zich zelf gezien, niet meer uitsluitend als afgeleide van de industrie.¹¹ De staat bleef zich echter in alle drie landen op vrij gedetailleerde wijze met de landbouwproduktie bemoeien.

De volgende fase was die van schaalvergroting en integratie in de industrie. De Bulgaren gingen voorop. Staatsboerderijen en coöperaties werden er samengevoegd tot eenheden (Agrarisch-Industriële Complexen, AIC) van zo'n 20.000 ha, inclusief toelevende en verwerkende industrie. Maar ook in de andere landen groeiden de coöperaties naar een gemiddelde omvang van zo'n 3 à 6.000 ha, werden veeteelt en akkerbouwbedrijven losgekoppeld, ging de coöperatie meerdere dorpen omvatten en nam het gebruik van kapitaalgoederen aanzienlijk toe. Veelal resulteert inderdaad in belangrijke produktie-

groei, maar de problemen stapelden zich op. De boer vervreemde van z'n coöperatie; het 'geïndustrialiseerde boerenbedrijf' bleek voor de jongeren toch minder aantrekkelijk dan de stad, zodat de plattelandsbevolking verouderde; drainage, irrigatie en mechanisering waren veel duurder dan verwacht; hier en daar ontstond bezorgdheid over de schrikbarendere achteruitgang van het milieu, de erosie, de vervuiling en de sterke vermindering van het produktieareaal.

In 1978-80 is er daarom van een kentering sprake, hoewel nog niet duidelijk is of dit een werkelijke ommekeer of slechts een rustpunt is. In Hongarije en de DDR is de uittocht uit de landbouw tot stilstand gekomen, en in 1979 en 1980 waren er meer mensen in werkzaam dan in het voorgaande jaar. Ook de daling van het aantal bedrijven is in Hongarije tot stilstand gekomen, terwijl dit in de DDR zelfs weer toeneemt. Het recente Twaalfde Boerencongres in de DDR sprak zich uit voor een 'nieuwe verbinding van veeteelt en akkerbouw'¹², terwijl de produktie weer zo als voorheen per dorp georganiseerd zou gaan worden. De stemmen die de coöperaties zo snel mogelijk door staatsbedrijven wilden vervangen zijn (voorlopig?) verstomd. De particuliere produktie wordt veelal weer gestimuleerd.¹³

Vervolg bij *DDR, Bulgarije, Hongarije*. Conclusie

In dit artikel werden enkele aspecten van de landbouw in Bulgarije, Hongarije en de DDR aan een onderzoek onderworpen. Qua produktie haalden de eerste twee de DDR in de jaren 1960-1980 enigszins in, maar de DDR-produktie bleef kapitaalintensiever. In de landbouwpolitiek werden vier perioden onderscheiden, die echter in de drie landen op wat andere wijze werden ingevuld. In alle landen zou er aan de 'groot is mooi'-periode een voorlopig einde gekomen kunnen zijn, er kan echter ook sprake zijn van een tijdelijke rustperiode. De efficiency bleek in de DDR nauwelijks verbeterd te zijn in de onderzochte twintig jaar, in Hongarije en Bulgarije was die uiteindelijk met zo'n 75% verbeterd. Dit verschil wordt mede veroorzaakt door het hogere aanvangsniveau in de DDR. Gezien het nationaal inkomen en

de bevolkingsomvang had Bulgarije en ook de DDR in de jaren '70 aanvankelijk goede exportresultaten, maar liepen die in de tweede helft van het decennium terug. In Hongarije was in 1975 - 1980 van een aanzienlijke verbetering sprake.

Al met al lijkt de Hongaarse aanpak van gecombineerde particuliere en collectieve boerderijen met behulp van buitenlandse produktiemethoden het meest succes te hebben. De voorzichtige landbouwpolitiek van de DDR heeft daarentegen niet het gunstige resultaat opgeleverd waarop haar ontwerpers hadden gehoopt.

Europa - commissie

KNIPSEL - DIENST.

Inhouds opgave : februari 1983 (vervolg)

Hongarije : - vervolg -

Alkoholiker (Rettung von -)

UKP

Pensionn.Reform. Pfarrer (Haus für -)

UKP

Ungar.Patriot.Volksfront

UKP

Landbouw

Intern.Spectator

Comecon -handel

Frankf.Allg.

Joego-Slavie :--

Jugend-seelsorge

G2W

Kroat. Kirchenpresse (Pionier gestorven)

-

"Caritas"

-

Schulen - Religion

-

Serbisch - Orthodox

Ost Eur. jan.

Economie

Finant.Times

Polen :--

Moslim - Methodisten - Baptisten - Zigeuner ("Not!") G2W

R.Katholieke Statistiek (groei)

Zahl der Kinder

Doc.s.l'Eur.Centr

Illusion - auf der Leinwand

O.Eur.

Andere Munt

Le Figaro 20.1

Landbouw (zorgelijk)

- 21.2

Krediet en Menschenrechten

The Times 24.1

Roemenie :--

Amnestie

!! Levensmiddelen ("Statistik des Elends")

Donaubote

Hongaren in R.

Rusland :--

Amnestie

G2W

Confiskatie

-

Haftbedingungen

-

Psychiatrie (zie ook onder)

-

Adventisten (niet-registriert) - Jakunin -Florensky -

Litauen (Priester verhaftet)

Baltische Republieken (Kerk in -)

Herder Korresp.

Psychiatrie (zie ook boven)

Boekovski Ber.

Economische groei (Dissidenten, Efficiency, Leiders)

O.Europ.Ver kenn.

Andropov (Mutaties)

Handelsblatt 25.1

Tsjecho-Slovakije :-----

"Pacem in Terris"

G2W

-

Rel in Comm.Lands

Personalia.

E u r o p a - c o m m i s s i e .

KNIPSEL - DIENST.

Inhouds opgave : februari 1983

Algemeen:

"IJzeren" gordijn

KNS, 27.I.83

Agrarische Ontwikkeling (Bulgarije, Hongarije, DDR)

Bulgarije:

Agrarische Ontwikkeling (zie ook "Algemeen")

Orthodoxie

Het Chr.00sten, jan.

Top-dertig

Intern.Spectat, jan.

Agrarische Ontwikkeling

D.D.R.:

Krankenhaus-Seelsorge

Ev. Inf. 3,2, '83

Ehe-Ordnung

-

Jugend-treffen

- 10,2,

Erziehung

- 20.1,

Staat - Kirche -Erziehung ("Sprache des Schweigens")

- 20,1,

Judentum (Luther - Boendermaker over -)

Kirchentage (Luther unters Volk)

D.Allg.So.bl.

Luther-Jahr - Marx-Jahr

G2W 1.2.83

Veranstaltungen

Ev.Inf. 10.2

Fern-sehen

- 3,2

Bischof Hempel

- 27.1

Friedensfrage (r.kath.)

Heiligabend in Jena

- 13.1.83

Festnahme in Jena

- 27.1.83

Wehrdienst-Gegner

Zwei Reichen

Pazifismus (Dresdner Landeskirchenamt)

- (Besluit Synode DDR-Kirchenbund)

Landbouw

Intern.Spectator

Wijnbouw

D.Allg.So.bl.23.1.83

Hongarije:

Lutherse Minderheden (informatie over -)

G2W

Jesuiten terug.

-

Fernkurse

-

Samizdat-boutique

-

Kirchen-Kunst (tentoonstelling in Kecksemet)

UKP

Diakonen - opleiding

-

'Het IKV wil te veel en te snel'

Waarom Mient Jan Faber niet welkom is in de DDR

Mient Jan Faber, secretaris van het Interkerkelijk Vredesraad, is wat de Duitse Democratische Republiek betreft een ongewenst persoon. Dat mag je wel concluderen nu hem opnieuw een visum is geweigerd. Nadat dit in juni twee keer rechtstreeks gebeurde, werd vorige week indirect te kennen gegeven dat de grenzen van de DDR voor de IKV'er gesloten blijven.

Faber was samen met het PSP-kamerlid Van der Spek door de VPRO-radio uitgenodigd in Oost-Berlijn van gedachten te wisselen met vertegenwoordigers van de Oostduitse vredesbeweging. Daarvan zouden opnamen worden gemaakt die men eind deze week had willen uitzenden. De ambassade van de DDR gaf echter niet toe.

Deze houding van de DDR komt niet onverwachts. Veertien dagen geleden had ik in Oost-Berlijn een aantal interviews met vertegenwoordigers van regering, politieke partijen en officiële vredesorganisaties. In al die gesprekken bleek één constante aanwezig: groot wantrouwen van Oostduitse zijde jegens het IKV.

Men vindt de Nederlandse vredesbeweging geen betrouwbare partner meer en wijst daarbij onder meer op het bezoek van Faber aan NAVO-secretarisgeneraal Luns (okt. '82). Om een vooraanstaand lid van het centrale comité van de communistische eenheidspartij SED te citeren: 'Het IKV heeft zich hierdoor verbonden met het Amerikaans imperialisme en geeft zo de CIA vrij spel.' Wie sprak er ook weer over het IKV als 'mantelorganisatie' van de Russische KGB?

Het feit dat mei van dit jaar tijdens een vredescongres in Moskou internationaal secretaris Wim Bartels zich namens het IKV publiekelijk wilde solidariseren met Oosteuropese dissidentenbewegingen als Charta '77 en Solidarnosc heeft in Oost-Berlijn kwaad bloed gezet. De banden tussen IKV en kerkelijke vredeskrachten in de DDR worden in datzelfde licht bezien.

'Interne zaak'

Het IKV zoekt naar wegen om tot een samenspel tussen de vredesbewegingen in Oost en West te komen. Men probeert dit doel op twee manieren te

Ton Crijnen

bereiken: langs het pad van officiële contacten met de regimes en via relaties met de 'basis' - in de DDR de protestante beweging *Schwerter zu Pflugscharen*. De autoriteiten willen van dit laatste echter niets weten.

Hermann Kalb, onderstaatssecretaris voor kerkelijke zaken: „Binnen het IKV zijn krachten aan het werk die zich willen mengen in de binnenlandse aangelegenheden van onze staat. Dat kunnen we niet accepteren. Het gaat de Nederlandse vredesbeweging niets aan hoe wij met het zogenaamde vredesgebeuren binnen de evangelische kerken omgaan. Dit is een interne DDR zaak.

De Nederlandse vredesbeweging weigert te begrijpen dat het hier gaat om lieden die in meerderheid een soort oppositiepartij à la Solidarnosc willen oprichten. Dat heeft met vredesactiviteiten niets van doen. Het IKV moet kiezen of delen.”

Ook Uli Brockmeyer, bestuurslid van de staatsjeugdorganisatie Freie Deutsche Jugend (2,3 miljoen) die zich opwerpt als pleitbezorgster van de vrede, ziet het IKV - „nee, we hebben geen contacten” - niet zo zitten. Met name de eenzijdige ontwapeningsstappen die de vredesbeweging propageert vallen slecht. „Die vergroten de kans op een kernoorlog, zijn naïef en gemakzuchtig.”

'Geen ideologie, bitte'

De doorbreking van het blokpatroon, ook een IKV-leus, stuit bij de autoriteiten in Oost-Berlijn op groot wantrouwen. Het al eerder geciteerde lid van het centrale partijcomité legt uit: „De DDR bestaat juist bij gratie van dat blokdenken.”

Christine Wiewnk, secretaris van de Oostduitse Vredesraad en parlementslid voor de CDU: „We moeten de vredesbeweging niet belasten met ideologische discussies, anders werk je als spijtzwan. De internationale vredesbeweging bestaat immers uit groeperingen van tegengestelde maatschappelijke stelsels in Oost en West. Het streven naar vrede is het enige dat hen bindt. Het IKV probeert verbindingen te construeren die niet bestaan.

Het heeft kennelijk behoefte zich te verdedigen tegen verwijten dat men anti-Amerikaans is. Vandaar het contact met bijvoorbeeld *Schwerter zu Pflugscharen*. Het IKV verwacht de anti-imperialistische oppositie die ze in eigen land bedrijft met het anticommunisme dat voornoemde groepering hier bedrijft. In de DDR hebben oppositionele vredesbewegingen geen bestaansrecht.

De staatsmacht staat bij ons immers in dienst van de vrede. Bij jullie niet. Daarom is er een oppositiebeweging nodig.”

Otto Fuchs, hoofdbestuurslid van de Oostduitse CDU en voorzitter van de Katholieke *Berliner Konferenz*, vraagt: „Het IKV wil te veel en te snel. Maar moet niet bang zijn om te denken en men moet niet doen alsof de vredesbeweging in de DDR staat of valt met *Schwerter zu Pflugscharen*.”

Olifant in porseleinkast

Het IKV onderhoudt al zo'n vijf jaar relaties met de Bond van Evangelische Kerken in de DDR. Ruim zestig IKV-kernen hebben contacten met evangelische gemeenten in Oost-Duitsland. Die betrekkingen vormen een bron van ergernis voor de communistische overheid, maar ook de top van de kerken is er niet blij mee.

Dr. Werner Krusche, bisschop van Maagdenburg en voorzitter van conferentie van evangelische kerkeleders: „Het IKV betreft ons omgavraagd in een partnerschap dat we niet willen en dat ons verdacht maakt bij de autoriteiten. Het IKV in Holland krijgt de Schlagzeilen (krantekoppen), wij in de DDR de Schläg (klappen).

De Nederlandse vredesbeweging snapt onze moeilijke positie niet. De heb ik ook weer ervaren tijdens mijn recente bezoek aan Den Haag. Men gedraagt zich als de olifant in de porseleinkast. Het IKV denkt dat je de vredesbeweging bij ons op dezelfde manier kunt benaderen als zusterorganisaties in Engeland of West-Duitsland. Een misvatting.”

De rol van de Nederlandse vredesbeweging lijkt in de DDR vrijwel uitgespeeld.